

з боку правоохоронних органів. Інтенсивно рекламують банк, який виступає гарантом при виплаті інвестицій клієнтам. Наймають на роботу працівників, які нічого не знають про їх наміри, інструктують персонал, як саме поводитися з клієнтами. Пропонують різноманітні і вигідні фінансові пропозиції для приватного інвестування, нові незнайомі інвестору фінансові послуги, що забезпечують надійність. Створюють «ілюзії» захищеності інвестицій за рахунок організації численних страхових компаній, які виявляються неплатоспроможними.

Особа злочинця при розслідуванні шахрайства у сфері обігу житла володіє цілою низкою якостей, особливостей, які необхідно враховувати при розслідуванні зазначеної категорії злочинів.

І. В. Кубарєв, кандидат юридичних наук, викладач кафедри криміналістики Донецького юридичного інституту ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка

ТАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ: ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Обращено внимание на роль и значение вычленения тактических задач расследования. Определены их организационные функции.

1. У вирішенні завдань посилення боротьби зі злочинністю важлива роль належить тактико-методичним криміналістичним засобам розслідування, які потребують подальшої наукової розробки та вдосконалення їх практичної реалізації. Однією з порівняно нових, і, на наш погляд, перспективних категорій криміналістики на сьогодні є тактичне (локальне, проміжне) завдання розслідування, яке може бути визначено як певна проблема, яка потребує свого вирішення в процесі розслідування, має відокремлений характер різного ступеня, передбачає використання різноманітних тактичних засобів (тактичних операцій, слідчих дій, оперативно-розшукових заходів, тактичних комбінацій, тактичних або інших прийомів) (С. Ф. Здоровко).

2. Тактичне завдання розслідування у криміналістиці розглядається зазвичай, у зв'язку із поняттям тактичної операції, як її мета. При цьому саме поняття тактичної операції в науці залишається дискусійним. Становить інтерес розуміння тактичної операції як системи, тобто сукупності структурно взаємопов'язаних елементів.

Зокрема, вдалим є визначення тактичної операції як системи одноіменних або різноіменних процесуальних або непроцесуальних дій і заходів (слідчих, оперативно-розшукових, організаційних), які спрямовані на вирішення проміжного завдання розслідування, об'єднані єдиним планом і єдиним задумом, характеризуються вибірковістю і ситуаційною обумовленістю та виконуються правомочними особами під керівництвом слідчого (С. Ф. Здоровко). При цьому кожна така дія як елемент структури є незамінною, а їх послідовність — зазвичай чітко визначеною, оскільки в цій послідовності й може полягати задум операції (Р. С. Белкін). Якщо взяти до уваги положення загальної теорії систем про те, що результат (ціль) є невід'ємним та вирішальним компонентом системи, інструментом, що створює упорядковану взаємодію між усіма іншими компонентами (П. К. Анохін, 1973) то організаційна функція тактичного завдання стає очевидною. Саме тактичне завдання розслідування є тим системоутворюючим фактором, який визначає зміст окремих елементів (дій) тактичної операції, взаємозв'язок між ними та структуру операції у цілому.

3. Один із організаційних аспектів тактичних завдань розслідування полягає також у тому, що вони, на наш погляд, поряд із версіями, можуть виступати логічною основою планування розслідування у ситуаціях інформаційної невизначеності. Міркування для цього такі. По-перше, версії хоча і можуть застосовуватися при мінімальних даних (зокрема, типові версії), однак для одержання навіть таких даних необхідно проводити слідчі дії і оперативно-розшукові заходи, які повинні плануватися. Крім того, як справедливо зазначається в криміналістичній літературі, у практиці розслідування мають місце випадки, коли вихідної інформації немає зовсім, або вона настільки мізерна, що предмет аналізу (з метою формулювання версій) відсутній (В. О. Коновалова). По-друге, у низці випадків навіть типові версії не можуть бути використані через їх недостатню розробку. Так, наприклад, у випадках виявлення частин трупа типовою версією буде припущення про те, що вбивство вчинене родичем загиблого. Проте звертатися до даної версії поки не встановлена особа вбитого немає сенсу, оскільки відсутні реальні передумови для її конкретизації і перевірки. Більш раціональним у даному випадку буде розглядати встановлення особи загиблого як тактичне завдання і планувати подальшу діяльність на основі типової тактичної операції «Атрибуція трупа», адаптуючи її до конкретних обставин розслідування.

4. Розслідування можна уявити як необхідність послідовного чи паралельного вирішення його суб'єктом окремих локальних завдань, найбільш загальні з яких визначаються предметом доказування (О. Я. Басв). Причому розслідування окремих категорій злочинів передбачає з'ясування однотипних обставин, що обумовлює можливість і доцільність виявлення типової структури уявної моделі злочину (Т. С. Волчецька), і типізації відповідно до цієї моделі тактичних завдань. У свою чергу типізація тактичних завдань створює передумови для розробки типових програм їх вирішення (С. Ф. Здоровко), що дозволяє в організаційному плані оптимізувати розумову діяльність слідчого під час вибору засобів і методів їх розв'язання.

5. Слід звернути увагу на те, що для планування початкового етапу розслідування важливо, щоб модель містила в собі і дозволяла виділити при розслідуванні конкретного злочину ті обставини, першочергове встановлення яких істотно розширює інформаційну базу. Щодо цього тактичне завдання відповідає головному напрямку розслідування. Реалізація головного напрямку розслідування, зосередженого на першочерговому встановленні певних обставин, дозволяє з'ясувати загальний характер і значну частину змісту події злочину, що відкриває шлях до його розкриття, а потім і до вичерпного пізнання (О. Н. Васильєв). За такого підходу створюються передумови для збору в найкоротший термін даних, достатніх для розробки конкретних версій або конкретизації типових і здійснення вже на їх основі так званого розгорнутого планування. На можливість використання тактичних завдань розслідування як логічної основи планування початкового етапу розслідування вказала і більшість (67 %) проанкетованих під час дослідження практичних працівників (дослідження проводилось стосовно розслідування вбивств, учинених групою осіб).

6. Ще один організаційний аспект тактичних завдань розслідування полягає в можливості їх використання як критерію розподілу роботи між членами слідчої (слідчо-оперативної) групи. Такі завдання, як зазначалося, мають відокремлений характер різного ступеня, що дозволяє чітко розмежувати ділянки роботи, які доручаються окремим співробітникам. При цьому варто враховувати, що в деяких випадках локальні завдання можуть перетинатися, а способи їх вирішення збігатися, що робить доцільним об'єднання таких завдань. Так, наприклад, у випадку вчинення вбивства за місцем проживання загиблого доцільно об'єднати в один напрям збір відомостей про обставини злочину в районі місця події із вивченням зв'язків загиблого за місцем проживання.

7. Таким чином, тактичні завдання розслідування виконують важливі організаційні функції. Зокрема, вони: визначають структуру та зміст відповідної тактичної операції; можуть виступати логічною основою планування початкового етапу розслідування неочевидних злочинів; використовуватись як критерій розподілу роботи між окремими співробітниками, залученими до розслідування.

О. І. Кудерміна, кандидат психологічних наук, доцент Національної академії внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ У ПРОЦЕСІ РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ

Обоснована необходимость использования специальных психологических знаний в процессе раскрытия преступлений. Дана краткая характеристика психологических особенностей оперативно-розыскной деятельности, позволяющая определить основные направления привлечения психологов для оказания консультативной помощи и содействия специалиста для решения задач по раскрытию преступлений.

Розробка методологічних засад використання спеціальних знань у процесі розкриття та розслідування злочинів — напрям наукових пошуків, що набуває актуальності з огляду на завдання, що ставляться перед органами внутрішніх справ в нашій державі. Визначений курс розвитку України на досягнення світового рівня демократії, дотримання прав та свобод громадян, повне та об'єктивне дослідження злочинів вимагає постійної ревізії нормативно-правових засад щодо діяльності із розкриття та розслідування злочинів.

У ході роботи над проблемою визначення юридико-психологічних засад використання спеціальних психологічних знань у процесі розкриття злочинів ми не ставили за мету надання характеристики поняттю спеціальних знань. Зазначене обумовлено наявністю значної кількості досліджень, присвячених цьому питанню. Серед них Є. Г. Коваленко, В. Д. Арсеньєв, В. Г. Заблоцький, Г. І. Грамович, Г. М. Надгорний, І. Н. Сорокотягін, П. Д. Біленчук, А. В. Шабалін, В. Г. Гончаренко, М. Г. Щербаковський, А. А. Кравченко, які у своїх роботах розглядали окремі питання використання спеціальних знань у процесі розкриття та розслідування злочинів. У подальшому ми будемо спиратися на точку зору фундатора юридичної психології України М. В. Костицько-